IDENTIFIKACE DŮSLEDKŮ ZAVEDENÍ POVINNÉHO PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V LIBERECKÉM KRAJI

IDENTIFICATION OF CONSEQUENCES OF INTRODUCTION OF COMPULSORY PRE-SCHOOL EDUCATION IN THE LIBEREC REGION

Helena Picková[1], **Jan Picek**[2]

[1] Katedra pedagogiky a psychologie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

[2] Katedra aplikované matematiky, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na první zkušenosti a reflexi zavedení povinného předškolního vzdělávání v posledním roce před nástupem do základní školy v Libereckém kraji. Podle prvních zjištění však nedošlo k výraznějším změnám struktury dětí v účasti na vzdělávání v mateřských školách. Na základě dotazníkového šetření doplněného o rozhovory potvrzujeme a diskutujeme problémy, na které bylo v odborné literatuře upozorňováno před zavedením povinného předškolního vzdělávání. Jako problematické vnímáme zajištění rovných šancí už ve fázi předškolního vzdělávání.

Klíčová slova: *povinné předškolní vzdělávání, návštěvnost mateřské školy, socio-ekonomické znevýhodnění*

Abstract

The paper focuses on the first experience with and reflection of the introduction of an obligatory pre- school year education in the Liberec region. According to the first findings, however, there were no significant changes in the structure of children in kindergarten attendance. Based on a questionnaire survey supplemented by interviews, we confirm and discuss the problems that were pointed out in the literature before the introduction of compulsory pre-school education. We find ensuring equal opportunities in early the pre-school education problematic.

Keywords: *compulsory pre-school education, attendance in kindergarten, socio--economic disadvantage*

1 Úvod

Z mnoha výzkumů uskutečněných v posledních dekádách vyplývá, že pro vývoj dítěte má předškolní vzdělávání velký význam, neboť rané zkušenosti dítěte, přijaté podněty a poznatky i z mimorodinného prostředí mají obvykle trvalou hodnotu a uplatní se a zhodnotí v jeho budoucím životě. Z tohoto důvodu většina evropských států stanovuje právní nárokovatelnost na místo v předškolních institucích nebo zavádí povinnou předškolní docházku. Česká republika zavedla povinné předškolní vzdělávání v posledním roce před nástupem do základní školy od školního roku 2017/2018.

2 Teorie

Přínos a případné negativní důsledky zavedení povinné předškolní vzdělávání byly diskutovány předem v odborné literatuře (např. Lánská, 2015; Hůle et al., 2015). Diskuze se vedla především o tom, zda zavedení povinného předškolního vzdělávání pomůže dětem ze znevýhodněných skupin před vstupem do základní školy, pokud nebude provázeno dalšími opatřeními, a naopak, jaké komplikace tato povinnost přinese rodinám ostatních dětí. Greger et al. (2015) nedoporučili plošné zavedení povinného předškolního ročníku. Jako argument uvádějí kontraproduktivnost represí, kterým budou vystaveny znevýhodněné rodiny, posílení nepřátelského pohledu na menšiny, ale i rozšíření vlivu státu do sféry, která mu historicky nebyla vlastní. Simonová et al. (2017) upozorňují na nepřipravenost mateřských škol pracovat s nezralými dětmi a poukazují na nebezpečí, že povinné předškolní vzdělávání tak nezajistí lepší připravenost dětí na školní docházku, ale bude jen formální záležitostí.

3 Metodologie výzkumu

Cílem našeho výzkumného šetření byla identifikace důsledků zavedení povinného předškolního vzdělávání (dále jen PPV) v Libereckém kraji, především v kontextu problémů diskutovaných v odborné literatuře s akcentem na problematiku začleňování dětí ze sociálně slabého prostředí a jejich včasnou adaptaci na výchovně vzdělávací prostředí mateřské školy před vstupem do primárního vzdělávání.

V první fázi jsme použili dotazníkové šetření v mateřských školách v Libereckém kraji, získali jsme data z 95 dotazníků, které cílily na konkrétní zkušenosti vedení MŠ s nastalými změnami po zavedení PPV. Otázky se týkaly oblastí: změny počtů předškoláků, zapojení dětí do PPV ze sociálně slabého prostředí, počty odkladů povinné školní docházky, způsob vedení distanční formy výuky. Kvantitativní šetření jsme doplnili rozhovory s ředitelkami kvótně vybraných MŠ pro hlubší pochopení kontextu reálných účinků a dopadů zavedení PPV na rodiny bez socioekonomického znevýhodnění, na rodiny ze sociálně slabého prostředí i na samotné MŠ.

4 Výsledky

Před zavedením povinného předškolního vzdělávání Picková (2017) realizovala šetření v základních školách v Libereckém kraji s cílem zjistit podíl žáků prvních tříd, kteří navštěvovali MŠ. Dále na skupině kvótně vybraných škol u zápisů do prvních tříd zjišťovala podíl dětí, které sice byly zapsány do mateřské školy, ale docházely tam nepravidelně. Současné kvantitativní šetření nám tak umožnilo srovnání, k jakým posunům došlo. Je pozoruhodné, že podíl pětiletých v celkovém množství dětí, které se účastní vzdělávání v mateřských školách, též podíl dětí, které mateřskou školu navštěvují nepravidelně, se výrazně nemění. Toto zjištění tak odpovídá sledování ČŠI, která uvádí ve svých výročních zprávách. Ve výzkumném šetření jsme identifikovali především problémy, na které bylo v odborné literatuře upozorňováno před zavedením povinného předškolního vzdělávání.

5 Závěry a diskuse

Greger et al. (2015) poukazují na to, že po roce 1989 dochází k postupnému uznávání významu rodičů při vzdělávání dětí a že v řadě případů je přání rodičů dominující. Víceméně to potvrzují i naše zjištění z rozhovorů s učitelkami mateřských škol. Z nich vyplývá, že část rodičů vnímá velmi vážně svoji odpovědnost za rozvoj a vzdělávání svého dítěte již v předškolním věku, ale že mateřským školám vzdělávací roli nepřisuzují. Není jim v řadě případů jasný smysl zavedení povinné docházky v posledním ročníku MŠ, berou ji jako omezování jejich svobody.

Tvůrci školské politiky v ČR preferují rovné šance a inkluzivní přístup pro předškolní vzdělávání. Současné tendence ve společnosti, které lze spatřovat i v našem výzkumném šetření v Libereckém kraji, však naznačují, že není jednoduché univerzalitu a rovné šance zajistit i ve fázi předškolního vzdělávání. Mezi tyto pozorovatelné projevy patří například vznik nestátních škol, zařazení jiných přístupů ke vzdělání, možnost domácího vzdělávání.

6 Literatura

Greger, D., Simonová, J., & Straková, J. (2015). *Spravedlivý start? Nerovné šance v předškolním vzdělávání a při přechodu na základní školu.* Karolinum.

Hůle, D., Kaiserová, I., Kabelová, K., Mertl, J., Moravec, Š., Svobodová, K., & Šťastná, A. (2015). *Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky (Studie proveditelnosti).* Společnost Tedy a teď, o. p. s a Demografické informační centrum, o. s.

Lánská, K. (2015). Povinná předškolní docházka s sebou přináší řadu otázek. *Zvoní*, *6*, 3–5.

Picková, H. (2017). Proč moje děti nechodí do mateřské školy. Přístup rodičů, jejichž rozhodování neomezuje socioekonomické znevýhodnění, *Orbis Scholae*, *11*(1), 51–69.

Simonová, J., Potužníková, E., & Straková, J. (2017). Poslání a aktuální problémy předškolního vzdělávání – postoje a názory ředitelek mateřských škol. *Orbis Scholae*, *11*(1), 71–91.